

РОЗДІЛ XIII. ПРОБЛЕМИ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 377/378.09:74/75

Марина Бойченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-0543-8832

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-0576-980X

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-6501-5022

Анна Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-0935-2945

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/409-417

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ: ЗМІСТОВО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано особливості інтерактивного навчання як однієї із сучасних підходів до модернізації освітнього процесу. Схарактеризовано сутність інтерактивних технологій.

З'ясовано, що інтерактивне навчання відбувається шляхом взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Констатовано, що це колективне співнавчання, в якому і вчитель, і учні є суб'єктами освітнього процесу.

Установлено, що інтерактивне навчання дозволяє розв'язати одразу кілька завдань, адже використання інтерактиву: розвиває комунікативні вміння й навички; допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками освітнього процесу; знімає нервові напруження; дає можливість змінювати форми діяльності; забезпечує реалізацію виховного завдання, оскільки стимулює до роботи в команді.

Відзначено, що інтерактивні технології найбільше сприяють формуванню в учнів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва та творчої взаємодії в навчанні.

***Ключові слова:** інтерактивні технології навчання, школярі, учасники освітнього процесу, комунікативне спілкування, творча взаємодія вчителя та учнів.*

Постановка проблеми. З урахуванням сучасної філософії освіти й суспільної потреби у вихованні творчих особистостей в педагогічній теорії і практиці тривають пошуки оптимальних і перспективних шляхів демократизації, гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу, спрямованого на реалізацію можливостей особистості. Освітній процес – не автоматичне вкладання навчального матеріалу у свідомість учня. Освітній процес потребує напруженої розумової роботи дитини і її

власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація самі по собі ніколи не дадуть стійких знань. Цього можна досягти лише на основі активного (інтерактивного) навчання (Зінченко, 2006).

Аналіз наукових досліджень. Початок XXI століття ознаменований активним пошуком шляхів модернізації освітнього процесу (Комар, 2005; Кремень, 2003). У цьому контексті інтерактивні технології навчання розглядали вчені такі вчені, як Т. Башинська, О. Комар, В. Кремень, І. Савицька, О. Тарасова. Організаційно-методичні засади інтерактивних технологій навчання досліджували В. Зінченко, С. Іванішена, А. Панченков, О. Пироженко, О. Пометун, Т. Ремех, І. Романенко та інші.

Аналіз наукових праць дає можливість встановити, що під терміном «технологія» деякі сучасні вчені розуміють управління педагогічними процесами, інші – способи організації діяльності учнів.

Мета статті – окреслити змістово-процесуальний аспект інтерактивного навчання школярів як одного із сучасних засобів модернізації освітнього процесу.

У дослідженні було використано такі **теоретичні методи**, як: аналіз, синтез, систематизація, порівняння й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Інтерактивне навчання можна розглядати як сукупність технологій, адже це така організація освітнього процесу, за якої неможлива «неучасть» школяра у колективному когнітивному процесі. На відміну від попередніх засобів модернізації й підвищення ефективності освітнього процесу, інтерактивні технології навчання не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат (Комар, 2006).

У ході реформування сучасної школи особливо актуальною є проблема взаємодії учасників освітнього процесу, що зумовлює потребу у виявленні, науковій розробці й апробації ефективних способів організації взаємодії вчителя та учнів у навчально-виховному процесі.

З'ясовано, що взаємодія – процес безпосереднього чи опосередкованого впливу вчителя і учнів один на одного, який породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок, взаємоперехід, взаємотворчість. У психолого-педагогічних дослідженнях термін «педагогічна взаємодія» позначається різними поняттями: «педагогічні відносини», «педагогічний взаємозв'язок», «співробітництво», «співпраця», «співтворчість» (Пометун, 2007).

У наукових працях визначилася думка про те, що передумовою ефективності педагогічної взаємодії є емпатія – розуміння емоційного стану, проникнення в переживання іншої людини, у її внутрішній світ. Учені вважають емпатію феноменом людської свідомості, яка виявляється в здатності бачити світ очима іншої людини, відчувати її переживання й потреби (Романенко, 2007). Відтак, емпатія є внутрішньою стороною педагогічної взаємодії, що реалізується через спілкування, співробітництво, співтворчість усіх учасників освітнього процесу для досягнення спільної мети діяльності. Це особливо актуально для розвитку творчих здібностей учнів у контексті самореалізації особистості (Никифоров, 2019).

Поряд із принципами використовують і методи: практичні, наочні, словесні. До практичних методів відносяться вправи, ігри, моделювання. Вправи – багаторазове повторення дитиною практичних і розумових заданих дій. Ігровий метод припускає використання різних компонентів ігрової діяльності в сполученні з іншими прийомами. Моделювання – це процес створення моделей й їхнього використання. До наочних методів відносяться спостереження – розглядання малюнків, картин, перегляд діафільмів, прослуховування пластинок. Словесними методами є: розповідь, бесіда, читання, переказ (Литвиненко, Вернидуб, 2006).

У роботі з дітьми всі ці методи повинні сполучатися один із одним. Це традиційна класифікація. Альтернативною є класифікація методів, запропонована І. Лернером та М. Скаткіним, що містить такі методи навчання, як іформативно-рецептивний, репродуктивний, дослідницький, евристичний та метод проблемного викладу матеріалу. В інформаційно-рецептивний метод включаються наступні прийоми: розглядання, спостереження, екскурсія, зразок вихователя, показ вихователя (Гулей, Калюжна, 2019, с. 30). Словесний метод містить у собі: бесіду, розповідь, мистецтвознавчу розповідь, використання зразків педагога, художнє слово. Евристичний метод спрямований на прояв самостійності, коли педагог пропонує дитині самій виконати частину роботи. Дослідницький метод спрямований на розвиток у дітей не тільки самостійності, але й фантазії та творчості. Педагог пропонує самостійно виконати не певну частину, а всю роботу. Метод проблемного викладу, на думку провідних педагогів-практиків, не може бути використаний у навчанні дошкільників і молодших школярів: він застосовується лише для старших школярів (Пашенко, 2006, с. 203-206).

Таким чином, взаємодія вчителя і учнів – цілісна соціально-педагогічна система, яка складається з єдності перцептивного (співсвідомість), комунікативного (спілкування) та інтерактивного (співробітництво, співтворчість) компонентів, які взаємообумовлюють один одного: учитель може зрозуміти внутрішній світ учня, спілкуючись із ним; довіра й відкритість у спілкуванні виникає за умови розуміння вчителем внутрішнього світу учня. Результат співпраці та співтворчості залежить від передбачення емоційних реакцій іншої людини в конкретних ситуаціях (Пометун, Пироженко, 2004).

Важливим є не стільки комунікативний бік цієї взаємодії, скільки інтерактивний та перцептивний, і виявлення ефективних способів їх організації. Адже інтеракція – це шлях формування творчої особистості, створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу дитини, для її саморозкриття, самоутвердження та реалізує важливий принцип гуманної педагогіки М. Монтесорі: «Допоможи мені зробити це самому» (Пометун, Пироженко, 2002).

Інтерактивні підходи до навчання не є повністю новими для сучасної педагогіки. Частково вони використовувалися ще в перші десятиріччя минулого століття. Застосовувані в той час бригадно-лабораторний та проєктний методи, робота в парах змінного складу, виробничі та трудові екскурсії і практики були передовим словом у педагогіці (Башинська, 2004).

Сутність інтерактивних технологій полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Це співнавчання (колективне, кооперативне навчання, навчання у співпраці), у якому і вчитель, і учні є суб'єктами. Учитель виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи учнів. Інтерактивні технології найбільше відповідають особистісно орієнтованому підходу до навчання (Гулей, 2016).

У процесі застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому інтерактивні технології найбільше сприяють формуванню в учнів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні (Панченков, Пометун, Ремех, 2003).

Як правило, сучасна система навчання вимагає від учителя охоплення великого обсягу інформації, вона орієнтована на рівні «знання» й «розуміння». Це підштовхує педагога на використання в

основному пасивних методів навчання. У середньовіччі використання пасивних методик було виправдане. Учитель мав можливість передати весь обсяг відомої на той час інформації з будь-якого предмета своєму учневі. У сучасному світі ситуація кардинально змінилася (Комар, 2005).

Неможливо одній людині знати все, навіть у якійсь вузькій царині знання. До того ж численні факти містяться в пам'яті комп'ютера. Учні ж повинні мати цілком інші навички: думати, розуміти сутність речей, осмислювати ідеї та концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати й відстоювати особисту думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології.

Інтерактивні технології потребують певної зміни життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учням, так і педагогові. Дослідження підтверджують, що не всі діти відразу розуміють і позитивно сприймають інтерактивні технології, а, особливо, інтерактивні уроки (Савицька, Тарасова, 2006). У цьому випадку вчителю треба докласти зусиль, щоб:

- змінити стиль спілкування дитини, який вона «принесла» з сім'ї;
- мотивувати її на активність пізнання; сформувати навички колективізму й толерантності (Іванішена, 2006).

Варто зазначити, що особливо важливо докладати зазначених вище зусиль у роботі з обдарованими дітьми, зокрема, у процесі розвитку творчих та креативних здібностей учнів шляхом залучення їх до образотворчої й виставкової діяльності (Никифоров, Гулей, Капран, 2021, с. 98-100).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Результати проведеного дослідження надають підстави зробити такі висновки: інтерактивне навчання дозволяє розв'язати одразу декілька завдань, адже використання інтерактиву:

- розвиває комунікативні вміння й навички;
- допомагає встановленню емоційних контактів між учасниками процесу;
- знімає нервові напруження;
- дає можливість змінювати форми діяльності;
- забезпечує виховне завдання, оскільки змушує працювати в команді.

Відтак, ефект від використання інтерактивних прийомів навчання й виховання в сучасному освітньому процесі максимальним буде лише тоді, коли сам учитель глибоко усвідомить сутність і необхідність такої роботи, при цьому врахує вікові особливості та рівень розвитку учнів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні особливостей застосування принципів інтерактивного навчання в підготовці майбутніх учителів образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Башинська, Т. (2004). Взаємодія вчителя і учнів у навчально-виховному процесі як педагогічна проблема. *Початкова школа*, 12, 55-58 (Bashynska, T. (2004). The interaction of the teacher and students in the educational process as a pedagogical problem. *Elementary School*, 12, 55-58).
- Гулей, О. (2016). Застосування інтерактивних методів навчання на уроках образотворчого мистецтва. *Мистецькі пошуки*, 6, 74-81 (Hulei, O. (2016). Application of interactive teaching methods in art lessons. *Artistic Quests*, 6, 74-81).
- Гулей, О., Калюжна, Ю. (2019). Методи розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. *Мистецькі пошуки*, 1 (10), 29-32 (Hulei, O., Kaliuzhna, Yu. (2019). Methods of developing creative abilities of primary school pupils by means of fine arts. *Artistic Quests*, 1 (10), 29-32).
- Зінченко, В. (2006). Використання інтерактивних форм і методів навчання в ході реалізації навчальних програм в початкових класах. *Початкове навчання і виховання*, 19/21, 95-97 (Zinchenko, V. (2006). The use of interactive forms and methods of learning during the implementation of educational programs in primary grades. *Primary education and upbringing*, 19/21, 95-97).
- Іванішена, С. (2006). Форми і методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*, 3, 3-11 (Ivanishena, S. (2006). Forms and methods of interactive learning. *Elementary school*, 3, 3-11).
- Комар, О. (2005). *Модернізація сучасного навчально-виховного процесу*: збірник наукових праць. Частина II, (сс. 159-166). Київ (Komar, O. (2005). *Modernization of the modern educational process*: a collection of scientific works. Part II, (pp. 159-166). Kyiv: Millennium).
- Комар, О. (2005). Нове покоління обирає інтерактивні технології навчання. *Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації*: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, (м. Умань, 17-18 листопада 2005 року), (сс. 17-18). Київ. (Komar, O. (2005). The new generation chooses interactive learning technologies. *Training of teaching staff in higher educational institutions in the context of globalization processes*: materials of the All-Ukrainian scientific and methodological conference, (Uman, November 17-18, 2005), (pp. 17-18). Kyiv).
- Комар, О. (2006). Навчання школярів за інтерактивними методами. *Рідна школа*, 5, 57-60 (Komar, O. (2006). Education of schoolchildren using interactive methods. *Native school*, 5, 57-60).

- Кремень, В. (2003). *Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи)*. Київ: Грамота (Kremen, V. (2003). *Education and science of Ukraine: ways of modernization (facts, reflections, perspectives)*. Kyiv: Gramota).
- Литвиненко, Г., Вернидуб, О. (2006). *Книга методиста: довідково-методичне видання*. Харків: Торсінг плюс (Lytvynenko, H., Vernydub, O. (2006). *Methodologists' book: guidelines*. Kharkiv: Torsing plus).
- Никифоров, А. (2019). Розвиток творчих здібностей учнів засобами образотворчого мистецтва в контексті самореалізації особистості. *Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 25–26 квітня 2019 року)*, (сс. 202-205). Суми (Nykyforov, A. (2019). Development of creative abilities of students by means of fine arts in the context of self-realization of the person. *European University: image, mobility and social perspectives: materials of the III International Scientific and Practical Conference (Sumy, April 25-26, 2019)*, (pp. 202-205). Sumy).
- Никифоров, А., Гулей, О., Капран, О. (2021). Виставкова діяльність як чинник розвитку художньо обдарованих учнів. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16-17 листопада 2021 року)*, (Т. 2.: сс. 98-100). Суми (Nykyforov, A., Hulei, O., Kapran, O. (2021). Exhibition activity as a factor in the development of artistically gifted students. *Education for the XXI century: challenges, problems, prospects: materials of the III International scientific-practical conference (Sumy, November 16-17, 2021)*, (Т. 2.: pp. 98-100). Sumy).
- Панченков, А., Пометун, О., Ремех, Т. (2003). *Навчання в дії: як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: методичний посібник*. Київ: А.С.К. (Panchenkov, A., Pometun, O., Remekh, T. (2003). *Learning in action: how to organize teacher training for the use of interactive learning technologies: a methodological guide*. Kyiv: A.S.K.).
- Пащенко, О. В. (2006). Гра як особистісно орієнтована технологія патріотичного виховання учнівської молоді у дитячих об'єднаннях природоохоронного спрямування. *Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних навчальних закладів: збірник матеріалів науково-практичної конференції*, (м. Київ, 30-31 березня 2006 року), (сс. 203-206). Київ (Pashchenko, O. V. (2006). Game as a personally oriented technology of patriotic education of students in children's associations of nature protection. *Theoretical and methodological foundations of the education of the creative personality of students in the conditions of extracurricular education institutions: a collection of materials of the scientific and practical conference*, (Kyiv, 30-31 March 2006), (pp. 203-206). Kyiv).
- Пометун, О. (2007). *Енциклопедія інтерактивного навчання*. Київ: б/в (Pometun, O. (2007). *Encyclopedia of interactive learning*. Kyiv).
- Пометун, О., Пироженко, Л. (2002). *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник*. Київ: А.С.К. (Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2002). *Interactive learning technologies: theory, practice, experience: methodical guide*. Kyiv: A.S.K.).
- Пометун, О., Пироженко, Л. (2004). *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання*. Київ: А.С.К. (Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2004). *A modern lesson. Interactive learning technologies*. Kyiv: A.S.K.).

- Пустовіт, Г. (2006). Теоретичні засади і методичні підходи щодо формування творчої особистості в позашкільних навчальних закладах. *Теоретико-методичні основи творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів: збірник матеріалів науково-практичної конференції*, (м. Київ, 30-31 березня 2006 року), (сс. 38-69). Київ (Pustovit, H. (2006). Theoretical foundations and methodological approaches to the formation of a creative personality in out-of-school education institutions. *Theoretical and methodological foundations of a creative personality in the conditions of extracurricular education institutions: a collection of materials of a scientific and practical conference*, (Kyiv, 30-31 bereznia 2006), (ss. 38-69). Kyiv).
- Романенко, І. (2007). Соціалізація учнів початкових класів через використання Інтерактивних технологій. *Початкове навчання і виховання*, 11 (123), 2-4 (Romanenko, I. (2007). Socialization of primary school pupils through the use of interactive technologies. *Primary education and upbringing*, 11 (123), 2-4).
- Савицька, І., Тарасова, О. (2006). Впровадження інноваційних технологій у практику роботи початкової школи. *Початкове навчання і виховання*, 16, 1-9 (Savytska, I., Tarasova, O. (2006). Implementation of innovative technologies in the practice of elementary school work. *Primary education and upbringing*, 16, 1-9).

SUMMARY

Boichenko Maryna, Nykyforov Andrii, Hulei Olha, Nechyporenko Anna.

Interactive technologies for teaching schoolchildren: content and procedural aspect.

The article analyzes the features of interactive learning as one of the modern approaches to the modernization of the educational process. The essence of interactive technologies is characterized.

The purpose of the article is to analyze the features of interactive learning as one of the modern methods of modernizing the educational process.

The study used the following scientific theoretical research methods: analysis, synthesis, systematization, comparison and generalization.

The analysis of scientific methodological and pedagogical works makes it possible to establish that under the term "technology" some modern scholars understand the management of pedagogical processes, while others understand ways of organizing students' activities.

It has been found that interactive learning occurs through the interaction of all participants of the educational process.

It is stated that this is a collective co-learning, in which both the teacher and the students are subjects of the educational process.

It is shown that interactive technologies require a certain change in classroom life, as well as a significant amount of time for preparation for both students and teachers. It is established that not all children immediately understand and positively perceive interactive technologies, so the teacher needs to make efforts to: change the child's communication style, which he or she "brought" from the family; motivate students to be active in learning; develop skills of collectivism and tolerance.

It is concluded that interactive learning allows solving several tasks at once, because the use of interactive technologies develops communication skills; helps to establish emotional contacts between participants in the process; relieves nervous tension; makes it possible to change the forms of activity; provides an educational task, as it forces to work in a team.

It is noted that interactive technologies contribute most to the formation of students' skills and abilities, the development of personal values, and create an atmosphere of cooperation and creative interaction in learning.

It has been established that the effect of using interactive teaching and learning methods in the modern educational process will be maximized only when the teacher himself deeply realizes the essence and necessity of such work, while considering the age characteristics and level of students' development.

Key words: *interactive technologies, schoolchildren, participants of the educational process, communication, creative interaction between teacher and students.*

УДК 378

Богдана Бурлімова

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID 0000-0002-3639-6540

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/417-424

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ЗВО

У статті йдеться про формування фахівця з готельно-ресторанної справи на рівні «бакалавр», що відбувається згідно з Законом України «Про вищу освіту» (2014) та іншими нормативними актами. Стандарт вищої освіти для бакалаврів затверджений Наказом Міністерства освіти і науки № 384 від 04.03.2020. Закон підкреслює важливість фахової мобільності, що дозволяє навчання та стажування в інших закладах. У 2024 році затверджено новий галузевий стандарт для спеціальностей «Готельне господарство» та «Готельно-ресторанна справа». Анкетування 43 студентів Інституту здоров'я, спорту та туризму показало, що 100% вважають підготовку фахівців у вищих навчальних закладах необхідною.

Проблема підготовки майбутніх фахівців потребує вдосконалення навчальної системи, доопрацювання планів та розробки нових матеріалів відповідно до сучасних вимог. Фахівці з готельно-ресторанної справи повинні володіти особистісними, професійними, загальними, соціальними (soft-skills), цифровими навичками, а також базовими і фаховими компетентностями. Ключові компетенції включають соціальні, психологічні та екологічні аспекти, що сприяють розвитку особистості на користь суспільства. Швидкий розвиток інноваційних технологій у ресторанному господарстві ускладнює ознайомлення студентів з новими програмами. Випускники повинні знати сучасні форми обслуговування клієнтів і бути готовими до роботи з різним обладнанням. Для зв'язку теорії з практикою варто використовувати комп'ютерні програми, адаптовані до специфіки галузі. Активне використання відеоматеріалів у навчанні допомагає зробити заняття наочними та доступними. Дослідження показують, що матеріал у форматі відео засвоюється краще, що важливо через обмеженість виробничої практики в готелях і ресторанах.

Сучасна освіта постійно вдосконалюється, інтегруючи різні сфери знань у професійну діяльність. Фахівець з готельно-ресторанної справи не може вважатися кваліфікованим без знань інформаційно-комунікаційних технологій, уміння працювати в Інтернеті, спілкування іноземною мовою, економічних